

CRÒNICA D'ACTIVITATS

EGLÉSIES ROMÀNIQUES DE LA VALL DE MARGANELL

En la vall de Marganell hi trobem les esglésies de St Pere de Vilamarics, St Cristòfol de Castellbell, St Jaume de Marganell i St Esteve de Marganell. La delegació de Sabadell va organitzar la seva visita el 21 de gener de 1993.

Són antigues esglésies rurals, alguna fou parròquia en temps llunyans, són senzilles, i properes entre sí. A més, el fet de la seva proximitat a casa nostra ens ha inclinat a considerar que també mereixen una visita. Caldria afegir que St Pere de Vilamarics és abandonada, sense teulada, i que no es visità St Esteve de Marganell pel seu mal estat i no conservar quasi res de romànic.

La vall de Marganell es recolza en la part nord de la muntanya de Montserrat, tancada per ponent i oberta cap a llevant. La riera que hi transcorre, del mateix nom, neix prop del coll de can Masana, segueix la direcció nord-est, gira després a l'est i s'uneix finalment al Llobregat prop del costat sud del castell de Castellbell. En el seu curs recull per la seva dreta les aigües dels torrents que baixen de la muntanya de Montserrat.

L'accés a la vall és fàcil per la carretera que surt d'un trencall de la d'Abrrera a Manresa, al costat del castell de Castellbell, i que segueix el curs de la riera de Marganell.

El nom de Marganello és esmentat, segons J.M Gasol (1), en l'any 867, però no indica en quin document. En el Diplomatarí de la Catedral de Vic, obra pòstuma d'Eduard Junyent, hi trobem tres documents referents a Marganell. El primer, de 27 d'agost del 924 (2), es refereix a la compra d'un alou per Vuitregane a Ermaldus pel preu de 100 sòlidus (moneda d'or). La quantitat és crescuda i ens indica la importància de l'alou, cosa que és confirmada al donar les afrontacions, que transcrivim a continuació: "... Et est ipse alodes in comitatum Manresa in fines Montserado, in locum ubi dicitur Marganello. Qui afrontat ipses alodes: de parte oriente in terminio de Castelobello, et in meridie in sumitate Monteserrado, et de ociduo in ipso semetario que pergit per ipsa Foradada et vel in ipsa Lena et vel in ipso terminio de ipsa Guardiola de Salane, et de circi in terminio de Castelo Galindo que reliquit ad suo filios vel in terminio de ipsa Guardiola" ... (en resum: afronta a orient (est) en el terme de Castellbell, a migdia (sud) en els cims de Montserrat, a occident (oest) en el camí que va per la Foradada i per "Lena" i en el terme de Guardiola (St Salvador de Guardiola), al nord en el terme de Castellgalí i en el de Guardiola). En forma aproximada els límits de l'alou correspondrien a la superfície actual del terme municipal de Marganell, que des del segle XIX s'anomena, sense gaire èxit, de Sta Cecília de Montserrat.

El segon document, de vuit d'abril del 945 (3), es refereix al compliment del testament del prevere Nectarane per part dels seus marmessors fent la donació a St Pere de la Seu de Vic d'una sèrie de béns, entre ells, l'alou situat en el comtat de Manresa en la vall Marganell, cases, terres, vinyes i tot el que hi tenia, íntegre. El fet de constar aquests dos documents en el diplomatarí, ens indica que es tracta del mateix alou. El tercer document, de 10 de juny del 957 (4), és un decret del Bisbe Guadamir de la Seu de Vic, pel qual restaura la canònica de l'església de Sant Pere de Vic i la dota amb béns, entre ells l'alou de Marganello amb els seus beneficis.

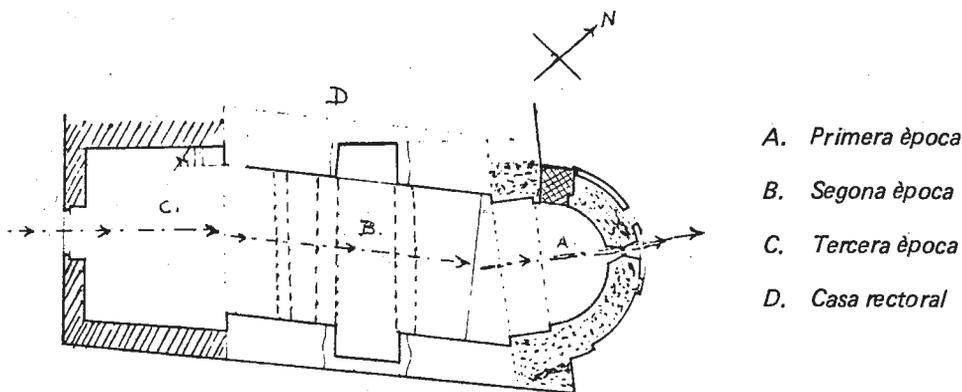
En cap dels tres documents es fa referència a l'existència d'esglésies i per això es pot suposar que no n'hi havia; per altra part les existents actualment no corresponen al segle X, sinó al XI o XII. Tampoc queda definit el límit entre els termes de Marganell i de Castellbell, podria ser el mateix que actualment hi ha entre els dos municipis, si bé el nom de dues esglésies molt properes, St Cristòfol de Castellbell i St Jaume, per alguns de Marganell i per altres de Castellbell, ens fa dubtar. Complica un xic més la distribució territorial, l'existència dins del territori del municipi de Marganell d'un enclavament del municipi de Monistrol, anomenat Vilamarics. Com es veurà a continuació la història de la vall és molt poc coneguda i la de les esglésies encara menys.

Sant PERE de VILAMARICS. La trobarem a la banda esquerra de la riera de Marganell, un xic apartada de la carretera (km 4) i enlairada dins un bosquet de pins. Territorialment pertany al municipi de Monistrol de Montserrat, dins de l'enclavament indicat més amunt. Poc sabem de la seva història. Albert Benet en *Catalunya Romànica* (5), la relaciona amb uns delmes de l'alou de "Vil·la Milech", però no s'esmenta l'església. Modernament, l'any 1834, es reformà l'església i en 1924 fou unida a la parròquia de St Cristòfol de Castellbell. Profanada en 1936 quedà sense teulada i resta abandonada.

L'església és d'una sola nau amb absis semicircular i porta adovellada en el mur sud. L'absis mostra una finestra de doble esqueixada i a l'exterior no té cap tipus de decoració. La nau havia estat coberta per una volta i s'uneix amb l'absis, cobert amb volta de quart d'esfera, per un arc senzill que té a cada costat un pilar que tan sols arriba a mig aire. Als murs laterals i a l'absis hi ha una cornisa a nivell de l'arrencada de la volta. Sobre el portal també hi ha un tros de cornisa com guardapols. En el mur sud i en part de l'arc d'unió amb l'absis hi veu Xavier Sitges (6) restes pre-romàniques d'una església anterior; X. Barral la considera romànica, però indica que el monument mereixeria un estudi arqueològic aprofundit (7). Sobre la paret de ponent hi ha les restes d'un campanar de cadireta.

Sant CRISTÒFOL de CASTELLBELL. Temple situat a la paret dreta de la riera de Marganell, empujolat sobre la vall. De la història poc en coneixem. L'única data amb el nom actual és una cita del 1294 (8). En ser reformada en època barroca (1693), va perdre el caràcter de temple romànic, que afortunadament unes obres de restauració (1979-1981), costejades per la parròquia i particulars, li ha restituit en bona part. Actualment és una tinença de la parròquia de St Vicenç de Castellbell.

L'església té al seu costat NW la rectoria i a l'entorn oposat el clos del cementiri. La planta del temple la podem considerar formada per tres parts, cada una d'orientació diferent. La primera, formada per l'absis i el petit presbiteri amb l'eix al NNE, és la més antiga, segle XI o principis del XII. La segona, formada per la nau, orientada al NE, i la tercera, per la continuació de la nau vers als peus, de 1693, amb orientació intermèdia amb les anteriors. Per tant tres èpoques de construcció.

Sant Cristòfol de Castellbell

L'absis semicircular, a l'exterior, mostra una decoració de tres trams separats per lesenes; cada tram té en la part superior dues arcuacions de gran radi però rebaixats (escarsers). En el tram central hi ha una finestreta de doble esqueixada i arc semicircular fet de 4 carreus. L'orientació al NNE és estranya i molt poc freqüent. A l'interior, l'absis cobert amb volta de quart d'esfera, s'uneix al petit presbiteri amb volta de canó i comunica amb la nau (segona època), que actualment treta la volta de llunetes barroca, és coberta per un embigat de fusta sobre tres arcs diafragma. A cada costat de la nau, a la seva meitat s'obre una fornícula; la de la dreta es transformà en portal avui aparedat. Finalment correspon a la tercera època la prolongació feta al S-XVII. En el mur final hi ha el portal d'entrada i el campanar de cadireta de dos ulls.

Sant JAUME de MARGANELL. Situada a la dreta i molt a prop de la riera de Marganell, en la cruïlla de la carretera de Castellbell a Marganell i el ramal que puja a St Cristòfol. Segons Catalunya Romànica (9), l'església apareix citada el 1102 en un document on consta que els propietaris Bertran Sunyer i la seva muller Adalensis i llurs fills donen al Monestir de Santa Cecília de Montserrat l'església de St Jaume de Marganell. En 1855 passà a dependre de St Cristòfol com a capella rural. Profanada en 1936 fou restaurada l'any 1958; és propietat particular.

L'edifici consta d'una nau rectangular i un absis semicircular orientat a l'est. El mur capcer i el final de la nau sobrepassen la teulada, que és a dues vessants, i són coronats respectivament per una creu i un campanar de cadireta d'un sol ull. L'absis a l'exterior no té cap decoració i sí una petita finestra. L'aparell en la seva meitat inferior és de carreus relativament grans en filades paral·leles, mentre que en el superior els carreus són petits i prims. Al mur de ponent hi ha la porta d'arc semicircular sense decoració, i a sobre hi ha una finestra en forma de creu. L'absis a l'interior, cobert amb volta de quart d'esfera, s'uneix amb la nau, més ampla, per una arcada semicircular sense decoració. La nau és coberta amb volta de canó i té una bancada al llarg dels murs laterals. Tot l'aparell ha estat repicat extensivament.

Sant ESTEVE de MARGANELL. Situada en un puig a mà dreta de la riera de Marganell, en el camí que mena a la masia-restaurant "El Casot". Segons A. Benet (10), l'església es considera del segle XI, si bé és documentada el 1143 en la donació de St Esteve pel bisbe de Vic, Ramon Gaufred i el capítol de la Seu, a l'Abat Guillem del Monestir de Sta Cecília.

Ha sofert moltes transformacions en el transcurs del segle, capelles laterals, murs refets, etc. Fou parròquia de Marganell fins el 1936 que al ser profanada quedà enrunada; després s'edificà una nova església al poble. Actualment continua en actiu el cementiri, però de l'edifici romànic primitiu no en queda gran cosa; sorprèn l'absis, difícil de datar, que sembla una torre d'homenatge.

NOTES

- (1) Gasol, J.M. *Gran geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 2, p. 111.
- (2) Junyent, Eduard. *Diplomatari de la Catedral de Vic*. Document núm. 110, p. 98.
- (3) *Ídem anterior*. Document núm. 227, p. 193.
- (4) *Ídem anterior*. Document núm. 302, p. 254.
- (5) Benet, A. *Catalunya Romànica (XI)* p. 317.
- (6) Sitges, X. *Les Esglésies Pre-romàniques del Bages ...*p. 175.
- (7) Barral, X. *L'art Pre-romànic a Catalunya. Segles X i XI*. p. 281.
- (8) Benet, A. *Cat. Rom. (XI)*, p. 175.
- (9) Benet, A. *Cat. Rom. (XI)*, p. 178.
- (10) Benet, A. *Cat. Rom. (XI)*, p. 284.

Antoni Estapé i Ferrer